

DETLEV BLANKE

Komunikado en Eŭropo – kelkaj lingvo-politikaj aspektoj

Abstract (Communication in Europe – some language policy aspects). The Council of Europe and the European Union (EU) together declared 2001 to be the „European Year of Languages”. Since then, September 26 of each year has been celebrated as the “European Day of Languages”. These initiatives are indications that the significance of European language policy and the complex problems related to it have been receiving more and more attention. For present purposes, *European language policy* should be understood as consciously realized public influence on the status, use and spread of languages spoken in the EU. In this study, it is only possible to touch upon a few problems of this very broad field, including legal solutions, the languages and language knowledge of Europeans, practical language transfer, the costs of multilingualism and various language policy models.

Abstrakt (Komunikacja w Europie – kilka aspektów polityki językowej). Rada Europejska i Unia Europejska (UE) wspólnie ogłosiły rok 2001 „Europejskim Rokiem Języków”. Od tego też roku 26. września corocznie w Europie obchodzony jest „Europejski Dzień Języków”. Inicjatywy te wskazują, że znaczenie europejskiej polityki językowej, złożone problemy i aspekty z nią związane są coraz częściej dostrzegane. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjmijmy rozumienie *europejskiej polityki językowej* jako świadomie realizowanego publicznego wpływu na status, wykorzystanie i upowszechnianie języków używanych w UE. W niniejszym studium zajmiemy się zaledwie kilkoma aspektami tego szerokiego zagadnienia: rozwiązaniami prawnymi, językami i językową znajomością języków w Europie, praktycznym przekazywaniem języków, kosztami wielojęzyczności i różnymi modelami polityki językowej.

Enkonduke

Eŭropa Konsilantaro kaj Eŭropa Unio (EU)¹ komune deklaris la jaron 2001 „Eŭropa jaro de la lingvoj“. Per tio ili celis pliprofundigi en la eŭropa loĝantaro la komprenon

¹ Mi rigardas la instituciojn Eŭropa Konsilantaro kaj Eŭropa Unio kiel proprajn nomojn kaj pro tio ne metas la artikolon. Ĉi-rilate la lingvo-uzo ankoraŭ ne stabiligis.

pri la multspeca lingva riĉeco de Eŭropo, pligrandigi la pretecon lerni dum la tuta vivo fremdajn lingvojn kaj esence plibonigi kvalite kaj kvante la instruadon de fremdaj lingvoj en la eŭropaj ŝtatoj². Ekde tiu jaro la 26-a de septembro ĉiujare en Eŭropo estas festata kiel “Eŭropa Tago de Lingvoj”³. Tiu ĉi iniciato estas aparte grava. Ĝi estas indiko pri tio, ke oni pli kaj pli forte ekkonsciadas pri la signifo de eŭropa lingvopolitiko, pri la kompleksaj problemoj kaj aspektoj ligitaj al ĝi. Post tiu tempo ne ĉesis aperi rezolucioj en kaj ekster EU pri la graveco de multlingveco kaj multkultureco de la kontinento, pri la neceso gardi kaj samrajte trakti lingvojn, konscii pri ilia rolo por la konservo de la kulturaj heredaĵoj. Apenaŭ eblas superrigardi la amason da lingvopolitikaj studoj, analizoj kaj libroj pri la lingva situacio en Eŭropo, aparte en EU.

Sed kio estas “lingvopolitiko”? Ekzistas abundo da difinoj.

Por nia celo ni komprenu sub *eŭropa lingvopolitiko* la konscie realigatan publikan influadon al la statuso, utiligo kaj disvastigo de la lingvoj, parolataj en EU. Tiu influado estas realigata flanke de la eŭropuniaj instancoj per difinitaj instrumentoj (juraj reguloj, decidoj, rezolucioj, deklaroj, proponoj...).

En la sekva studo nur eblas tuŝi kelkajn problemojn de ampleksa temaro.

1. Komunikado kie kaj kun kiu?

Traktante kelkajn aspektojn de la komunikado en Eŭropo ni konscii, ke ekzistas diversaj ebenoj de tia komunikado, kiuj postulas diversajn traktojn kaj solvojn.

Estas ĉefe la jenaj:

- (1) Komunikado de EU-institucioj inter si, do inter la unuopaj institucioj
- (2) Komunikado de EU-institucioj kun civitanoj de la membro-ŝtatoj
- (3) Komunikado de EU-institucioj kun partneroj ekstere de EU
- (4) Komunikado de la civitanoj de la membro-ŝtatoj de EU inter si.

Ne eblas trakti ĉiujn aspektojn, kiuj gravas por la kvar ebenoj. Ni menciu nur kelkajn:

- (1) La plej multaj oficistoj de EU estas multlingvaj, ne malofte ili estas elektitaj laŭ kriterioj de lingvaj konoj, almenaŭ regas kelkajn de la “grandaj” lingvoj (do, ĉefe la anglan kaj la francan). Pro tio en la ĉiutaga en- kaj interinstancia komunikado regas certa pragmatismo, kvankam ĉiuj lingvoj de la membro-ŝtatoj devus esti aplikataj, se la neceso kaj/aŭ la deziro estiĝus.
- (2) Pli forte ol en (1) la institucioj en la praktiko klopodos apliki la principon de samrajteco de la lingvoj kaj uzi tiujn lingvojn, kiujn aplikis civitanoj, direktiĝintaj al certaj institucioj.

² http://ec.europa.eu/education/languages/archive/awareness/year2001_de.html (ĉiujn retadresojn mi lastfoje kontrolis la 29-an de decembro 2011-DB).

³ https://ec.europa.eu/education/initiatives/languages-day_en (29.12.2017 red.).

- (3) Ne ekzistas aparta preskribo. Plej ofte uziĝas la angla, kiel defakta lingvafrankao⁴.
- (4) La kapablo komuniki inter la civitanoj de EU dependas i.a. de la lingvoj instruataj en lernejoj, de la konkreta lingvo-scio de la komunikantoj kaj de ilia lingvo-uza sinteno (ekz. ĉu ili unue provas uzi sian gepatran lingvon, la lingvon de la partnero aŭ “tuj” uzos la anglan).

2. La dilemo – ĉu konfliktpotencialo?

En 2011 Eŭropa Unio konsistis el 27 membroj kun 23 lingvoj.⁵ En 2012 aldoniĝos Kroatio kun sia lingvo. Do temos pri 28 membro-ŝtatoj kun 24 lingvoj. La bunteco de la ŝtataro, laŭ vidpunktoj politika, ekonomia, sociala, ekologia, lingva, kultura ktp. dum sia vastiĝo daŭre kreskadis. Tio influadas ankaŭ la problemojn de komunikado.

Kvankam ne malmultas aranĝoj kaj publicaĵoj pri eŭropaj lingvopolitikaj demandoj, la tieaj diskutoj realiĝas unuavice interne de lingvopolitikaj kaj socilingvistikaj medioj, sed ne vere sur la nivelo de decidkapablaj kaj decidpretaj politikistoj. Tie oni ankoraŭ klopodas eviti principan kaj profundan diskuton de la temaro. Oni eĉ rajtas demandi sin, ĉu EU entute havas koheran lingvo-politikon, aŭ ĉu la defakta utiligo de lingvoj sekvas la mekanismojn de potenco kaj merkato.

Dum jardekoj oni ĉiam denove substrekas la neceson konservi kaj firmigi la multlingvecon kiel bazon por konservi la multkulturecon de EU. Por la tempo 1995-2009 ekzistas abundo da ĉi-tamaj deklaroj, rezolucioj kaj aliaj dokumentoj.⁶

Ni tamen konsciu, ke tiu multlingveco samtempe estas *avantaĝo* kaj *malavantaĝo*, ĉar diversaj postuloj estas malfacile aŭ tute ne interharmoniigeblaj:

- (1) multlingveco – estas deklarata, grandparte teoria, sed praktike ne realigebla
- (2) samrajteco – estas deklarata, sed praktike ne realigebla
- (3) samtraktado (nediskriminacia) – praktike ne realigebla
- (4) ekonomia komunikado – estus kostoŝpara: tio funkcius per unu laborlingvo, fakte nuntempe per la angla, sed konfliktas kun (1), (2), (3) kaj (6).
- (5) efika komunikado – eblus per unu laborlingvo, nuntempe la angla kun samaj konfliktoj kiel ĉe (4)
- (6) demokrata lingvo-elekto – dubinda, se “demokratio” estas la deziresprimo de la plimulto. En la praktiko ofte, “tre demokratie”, decidis la plej fortaj.

En lingvo-politikaj aferoj de EU ankoraŭ necesas *unuanimaj decidoj* (angle ‘consensus’), kio aldone malfaciligas la trovon de optimumaj solvoj. La menciitaj kontraŭdiroj kaj aspektoj kvazaŭ blokas seriozan politikan diskutadon de la lingvo-problemo de EU flanke de la membro-ŝtatoj kaj la instancoj de EU.

⁴ ‘Lingvafrankao’ estas esperantigo de „lingua franca“ (pron. ‘lingŭa franka’), do lingvo uzata kiel komunikilo inter diverslingvuloj (vd. Koutny kaj aliaj 2008, 12).

⁵ [http://de.wikipedia.org/wiki/Amtssprache_\(Europ%C3%A4ische_Union\)](http://de.wikipedia.org/wiki/Amtssprache_(Europ%C3%A4ische_Union))

⁶ http://ec.europa.eu/education/languages/eu-language-policy/index_en.htm

Kelkaj politikistoj foje konscias pri la tikleco de la afero. La prezidinto de Eŭropa Komunumo (EK), la franco *Jacques Delors*, tion siatempe substrekis:

La lingvo-problemo tuŝas la radikojn de Eŭropa Komunumo. Lingvo estas parto de la nacia kaj persona identeco, kaj la eŭropaj lingvoj estas parto de la grandega kultura heredaĵo de ĉi tiu kontinento. Se la Komunumo plukreskos, certe pligrandiĝos la praktikaj malfacilaĵoj doni al la lingvoj de siaj membro-ŝtatoj la konvenan respekton. Sed ĉiu solvo, kiu tion ignorus, skuus la bazojn de nia komunuma koncepto (laŭ Volz 1994: 99).

Se oni analizas la lingvo-komunan praktikon de EU, montriĝas klara tendenco al dominado de unu ĉefa lingvo, la angla. Malgraŭ la silenta praktiko de la daŭra plifortiĝo de la pozicio de tiu ĉi lingvo, dum la lastaj jaroj oni tamen pli kaj pli ofte aŭdas/legas avertojn, ke la angla povas endanĝerigi la pozicion de aliaj eŭropuniaj lingvoj.

Ne malmultaj homoj komencas rezignacie observi tiun ĉi proceson kaj akcepti ĝin kvazaŭ temus pri natura leĝo. Do laŭ ili „angla jam venkis“. Ne plenumiĝis la espero, ke la novaj membro-ŝtatoj el orienta Eŭropo povus pli forte engaĝi sin por la uzado de siaj propraj lingvoj en EU. Eble tio klarigeblas jene: Fakta lingvo-uzado en internaciaj medioj estas ankaŭ reflektado de la ekonomia forto kaj politika influo de tiuj landoj, kies lingvoj estas ĉefaj aŭ ŝtataj. Aliflanke, tamen, pozicio de lingvo ne ĉiam estas klarigebla nur per la ekonomia kaj politika pezo de la unuopaj landoj. Tion montras du malsamaj ekzemploj:

Irlando en 2007 sukcesis atingi la plenan oficialiĝon de sia lingvo, sekvante la ekzemplon de Malto. Ambaŭ ŝtatoj estas dulingvaj kaj ne aparte influhavaj laŭ politika kaj ekonomia pezoj. Tiuj du landoj ne vere bezonus la maltan aŭ la irlandan kiel komunikilojn, ĉar ĉe ili ĉefrolas la angla kiel ĉiutaga lingvo. Se oni tamen pledis por la oficialeco de la malta kaj irlandaj lingvoj en EU, tio indikas pri nacia digno kaj nacia identeco, faktoroj ne subtaksindaj.

La siatempa Eŭropa Komunumo plukreskis al Eŭropa Unio, kaj paralele al tiu evoluo malkreskis la “konvena respekto” (Delors), donenda al la lingvoj.

Interesa estas la pozicio de la germana lingvo. Germanio estas ekonomie la plej forta ŝtato en EU kun lingvo parolata de plej multaj EU-civitanoj. La lando ankaŭ havas konsiderindan politikan pezon. Tamen, la pozicio de la germana lingvo en EU neniel reflektas tiun situacion. Pri tio i.a. kulpas la konataj negativaj ĉapitroj el la historio de Germanio kaj, lige al tio jardekojn daŭra hezitado pri aktiva lingvo-politiko flanke de germanaj registaroj (pli detale vidu Blanke 2009).

En plendletero al Konsilio de EU germana civitano atentigis pri la ekonomiaj sekvoj de la malegala trakto de sia lingvo:

Ĉi-sekve kiel civitano de EK mi proponas, ke la germana lingvo interne de EU estu samrangigata al la angla kaj la franca. La adjudik⁷-ofertoj kaj ĉiuj aliaj gravaj aferoj, kiuj nuntempe nur okazas en la angla kaj franca, devus esti farataj same en la ger-

⁷ Adjudiko = En la ekonomio propono de kontrakto pri iu laboro, varlivero ks. al konkurencoj kun la espero ricevi la komision diference al aliaj proponintoj.

mana... La germanaj entreprenistoj ne havu malavantaĝojn en la konkurenco pro la alilingvaj adjudikoj. Ne ĉiu etentreprenisto povas permesi al si rapidajn kaj ampleksajn tradukojn, kiujn ne bezonas la anglaj aŭ francaj entreprenistoj. Tio kompreneble efikas je la prezoj (kp. Lenaerts 2001: 233).

Ĉar lingvopolitiko estas potencpolitiko, laŭ germana vidpunkto ne estas mirige, se en la germana gazetaro kaj en registaraj rondoj oni de tempo al tempo plendas pri la malforta pozicio de la germana en EU, kiel i.a. videblas en la respondo de la federacia registaro al „granda parlamenta demando“ (kp. Antwort Bundestag 2001: 5 ks).

Tre klarajn postulojn pri plifortigo de la germana oni trovas ekz. en la „Rezolucio de la Federacia Konsilantaro pri la germana lingvo en Eŭropa Unio“ (Bundesrat 1994). Koncerne al la malavantaĝigo de la germana en EU oni tie konstatas:

Laŭ la vidpunkto de la Federacia Konsilantaro (Bundesrat) ĉi tiu situacio ne plu estas akceptebla. Estas atentigende, ke la germana lingva regiono estas la plej grava ekonomia regiono en Eŭropa Unio... Inter la germana loĝantaro povas ekesti la impresoj, ke la germana lingvo en la Komunumo ne trovas tiun atenton, kiun ĝi meritas kiel la pleje disvastigita gepatra lingvo en Eŭropa Unio. Pro tiu neglekto ankaŭ povas suferi la akceptemo de Eŭropa Unio flanke de la civitanoj en Federacia Respubliko Germanio... Kazojn de malavantaĝigoj oni kaptu kun emfazo. Ĉe ĉiu unuopa kazo oni devas insisti pri nuligo.

Oni imagu, kio okazus, se ankaŭ la registaraj instancoj de aliaj ŝtatoj kun malavantaĝigitaj lingvoj esprimus similajn postulojn...

La hegemonio de la angla en la publikaĵoj de scienco kaj tekniko kaj la aktuale observebla angligo en multaj lingvoj povas damaĝi ilin kaj iliajn funkcipotencialojn, ĉar daŭre reduktiĝas ilia funkcio kiel faka komunikilo. Ekzemple la rolo de la germana kiel lingvo de la scienca komunikado daŭre plimalgraviĝas. La evoluo entute estas timiga. Tion resumas Ulrich Ammon (2001) :

La kvoto de la angla en la tutmonda scienca publikaĵaro kreskas direkte al cent procentoj, tiu de la franca kaj germana falas direkte al nulo. La diferenco pleje grandas en la natursciencoj, kie la angla povas noti por si 95 procentojn, kontraŭe la franca kaj la germana kune nur malpli ol 2 procentojn. Ne tiom drameca la situacio estas en la aplikataj natursciencoj, la socialaj sciencoj kaj en kelkaj sociaj sciencoj kun kvotoj de ĝis 10 procentoj por la germana kaj franca.

Do lingve fiksataj sciencaj rezultoj ekster la „granduloj“ estos malpli atentataj. Lingvo povas konservi kaj pligrandigi sian dinamikon kaj potencialon nur tiam, se ĝi estas uzata ankaŭ kiel rimedo de faka komunikado. Tio des pli validas, ĉar pro la teknikiĝo de la ĉiutaga vivo la medioj de la faklingvoj kaj de la ĝenerala lingvo pli kaj pli intermiksiĝas. Se daŭros la evoluo, negativa por multaj lingvoj, ekzistos la danĝero, ke ili degradiĝos al dua- aŭ triarangaj komunikiloj, kun la perspektivo fariĝi folkloraj lingvoj.

Laŭ la menciitaj evoluoj oni povas konkludi, ke lingvo-politike determinitaj konfliktoj estonte ne estas ekskludeblaj.

Pro tio oni foje, kvankam ankoraŭ tro malofte, atentigas pri la danĝeraj politikaj aspektoj de tiu ĉi evoluo. Tiel la influhava germana lingvisto (cetere anglisto) *Konrad Schröder* (1995: 60) avertas:

Oni eble jubilu, ke kun la fino de la orienta-okcidenta konfrontiĝo fariĝis malversajnaj internaciaj militoj en Eŭropo. Sed la sekvaj militoj estos intercivitanaj, se oni ne sukcesos solidigi Eŭropon ankaŭ lingvopolitike, tio signifas laŭ la kulturaj kaj lingvopolitikaj identecoj de siaj civitanoj. Lingvopolitike malekvilibra Eŭropo daŭre restos Eŭropo infektebla per intercivitanaj militoj...

Antaŭ nelonge aperis germana libro de la ekonomikisto *Peter J. Weber*, kies titolo – kvazaŭprognoze – tekstas “Batalo de la lingvoj. Eŭropa Unio antaŭ la danĝero de disŝiriĝo” (Weber 2009).

Eble la avertoj estas troigitaj, eble male. Ni ne konas la estontecon. Aktuale EU travivas profundan krizon, ne pro lingvaj sed pro ekonomiaj kialoj. Tiu krizo verŝajne superkovros la eventuale atendeblan prolingvan krizon.

3 Kiel informiĝi pri la eŭropa lingvo-problemo?

Estas malfacile sekvi la evoluon de la lingvo-problemo en Eŭropa Unio kaj detale informiĝi pri ĝi. Tamen ekzistas kelkaj materialoj, kiuj helpas. Jen kelkaj:

- En naciaj lingvoj aperis sufiĉe abunda faka literaturo, verkita de sociolingvistoj, lingvo-politikistoj, ekonomikistoj, historiistoj kaj alidisciplinaj sciencistoj⁸.
- De tempo al tempo informoj pri novaj lingvo-politikaj libroj aperas en la eldonoj de “Informilo por Interlingvistoj”, IpI (kaj en la germana “frato” “Interlinguistische Informationen”, la bulteno de la germana Societo pri Interlingvistiko). Ambaŭ bultenoj aperas ekde 1992, redaktataj de la aŭtoro de tiu ĉi studo. La eldonoj de IpI riceveblas ĉe UEA.
- Lastatempe (ekde 2009) ekaperis nova revuo pri la eŭropa lingvopolitiko kun la dulingva titolo “European Journal of Language Policy/Revue européenne de politique linguistique” (<http://www.llas.ac.uk/news/3177>). Malgraŭ la dulingva titolo la ĉefa lingvo de la tekstoj estas la angla. La revuo aperas kun du kajeroj jare kaj estas nepre leginda. En la tria kajero (1.2 [2009]) aperis grava artikolo de la lingvistino (kaj esperantistino) *Sabine Fiedler* pri justa aliro al lingva komunikado kun saĝa enkadrigo de Esperanto (Fiedler 2009; ankaŭ vidu Fiedler 2010).
- Kompreneble ankaŭ valoras mencii la bultenon de Eŭropa Esperanto-Unio. EEU faras multflankan lobian laboron en la medio de EU kaj pri la rezultoj regule raportas en “Eŭropa Bulteno” (EB)⁹

⁸ IpI troviĝas en <http://www.esperantic.org/eo/publikajoj/ipi/> kaj la angla versio en <http://www.esperantic.org/en/publications/ifi-information-for-interlinguists/> - eldonata de CED, red. 29.12.2017.

⁹ <http://www.europa.eu/eo/euhropa-bulteno>.

- Kaj fine, sed ne laste, eblas informiĝi pere de eŭropuniaj dokumentoj, plej multe troveblaj en la reto. Tamen, kiel mi konstatis, de tempo al tempo oni tie ŝanĝas la adreson, kio malfaciligas la retrovon de la materialo.

Resume, estas utile sekvi la diskutojn pri la eŭropa lingvo-problemo ankaŭ ekster la esperantista medio por pli bone kompreni kaj juĝi tendencojn kaj argumentojn.

4. La jura bazo de la eŭropunia lingvo-reĝimo

4.1. La Direktivo

La oficialecon de siaj lingvoj difinas la membroŝtatoj de EU. En iuj landaj konstitucioj la oficiala lingvo estas difinita, ekz. en la franca. En alilandaj konstitucioj tia difino mankas, ekz. en la germana. Al la eŭropa lingva pejzaĝo ankaŭ apartenas multaj aŭtoktonaj kaj aliaj minoritataj lingvoj kaj krome la lingvoj de enmigrintoj.

La senŝanĝe valida jura bazo por la eŭropunia lingvo-politiko, almenaŭ teorie, estas la Dekreto N-ro 1 de artikolo 217 de la Traktato de Romo (1958) pri la fondo de Eŭropa Ekonomia Komunumo (EEK). Ĝi fiksas en artikolo 1, ke la oficialaj kaj laborlingvoj de la organoj de la Komunumo estas la lingvoj germana, franca, itala kaj nederlanda.

Laŭ la evoluo de eŭropa integriĝa procezo oni de etapo al etapo *aldonas* la difinitajn lingvojn: Laŭ la lasta redakto de la Dekreto temas pri jenaj lingvoj: *angla, bulgara, ĉeĥa, dana, estona, finna, franca, germana, greka, hispana, hungara, irlanda, itala, latva, litova, malta, nederlanda, pola, portugala, rumana, slovaka, slovena kaj sveda*¹⁰ (vidu la kompletan tekston por 11 lingvoj ĉe Wu 2006: 233 ks).

Necesas substreki, ke laŭ la Dekreto la menciitaj lingvoj samtempe estas kaj *oficialaj* (Amtssprache, official language, langue officielle) kaj *laborlingvoj* (Arbeitssprache, working language, langue du travail). Tion ĵurnalistoj ofte pretervidas, postulante, ke tia aŭ jena lingvo estu ankaŭ laborlingvo. Laŭjure ili jam estas, kvankam ne en la praktiko.

La esprimoj ‚oficialaj lingvoj’ kaj ‚laborlingvoj’ en EU nenie estas klare jure difinitaj.

Elirante de la praktiko oni povus karakterizi la rolon de *oficiala lingvo* en EU per jenaj funkcioj: publikigo de ĉiuj devigaj juraj dokumentoj, bazaj decidoj kaj dokumentoj de la organoj de EU, apliko por pintaj interregistaraj kontaktoj kaj por kontaktoj inter membroj de balote elektitaj instancoj (Eŭropa Parlamento), interpretado en kaj el la lingvoj(n). Oficialaj lingvoj ĉi-rilate ĝenerale identas kun ŝtataj lingvoj (kp. Witt 2001: 30 ks, 81 ks).

Por la ĉiutaga laboro de EU tamen pli gravas la *laborlingvoj*. Pere de ili realiĝas la ĉiutaga komunika praktiko interne de la institucioj kaj inter ili.

Oni krome povas distingi *kontraktlingvojn* kaj *dokumentlingvojn*. En ili, aldone al la oficialaj lingvoj, de tempo al tempo oni publikigas elektitajn gravajn dokumentojn (ekz. en la kataluna, parte ankaŭ en la eŭska kaj portugala-galica).

¹⁰ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/consleg/1958/R/01958R0001-20070101-en.pdf>.

Ĉar jam en 1958 la patroj de la eŭropa unuiĝo komprenis, ke teknike ne eblas apliki ĉiujn oficialajn lingvojn samrajte kaj samuze, la Dekreto jam prezentas kelkajn tru[k]ojn, kiuj ebligas relativigojn:

- En artikolo 4 de la Dekreto oni ekzemple legas, ke en la oficialaj lingvoj necesas prezenti nur direktivojn kaj aliajn tekstojn de “*ĝenerala valido*“. Do eblas elaste interpreti, kio estas de “*ĝenerala valido*”.
- En artikolo 6 ni trovas denove elastan ageblon. Tie tekstas: “En siaj proceduraj regularoj la organoj de la Komunumo povas fiksi, kiel en detalo ili apliku la direktivon pri la lingvo-uzo”.
- Kaj laŭ artikolo 7 la Kortumo mem reguligas la lingvo-uzon en sia procedura regularo.

4.2. Du ekzemploj por la apliko de la Direktivo

En 1993 (laŭ germana iniciato) Eŭropa Komisiono akceptis jenan internan regulon pri la lingvo-uzo:

Se dokumentoj estas direktataj eksteren, ili estas prezentataj en la oficialaj lingvoj de la Eŭropa Komunumo...Dokumentoj por la interna uzo de la Komisiono estas verkataj en la laborlingvoj Germana, Angla kaj Franca (Wu 2005: 42).

Do jen tute klare temas pri elekto de konkretaj *laborlingvoj*! Cetere, la rolo de la germana daŭre malkreskas. La franca tenas certajn, tamen malfortiĝantajn, poziciojn pro la multaj franclingvaj oficistoj en Bruselo kaj Strasburgo. Ĉefrolas tamen la angla.

La Konsilio de Ministroj (Fakministroj de la 27 ŝtatoj) principe uzas ĉiujn lingvojn, tamen en artikolo 14 de ĝia procedura regularo la Konsilio fiksas, ke eblas “*decidi pro urĝeco alimaniere*”. Ankaŭ tio estas elaste interpretebla formulo.

5. Lingvoj kaj lingvaj konoj de eŭropanoj

Ĝenerale oni unuavice parolas pri la t.n. *oficialaj* aŭ *ŝtataj lingvoj* (oficialaj lingvoj de EU). Oni tamen ne forgesu, ke krom ili en EU ekzistas pli ol 60 rekonitaj *minoritataj lingvoj* („Lesser used Languages“), kiuj en EU ne havas la statuson de oficialaj lingvoj (kp. Ammon 1999: 150), tamen estas diversgrade subtenataj de ŝtatoj kaj foje ankaŭ per programoj de EU. En la tuta regiono de Eŭropo oni kalkulas eĉ pri ĉ. 150 lingvoj (parto de ili foje rigardataj dialektoj), kiuj en diversaj lokoj havas minoritatan statuson¹¹.

Krom tio en la unuopaj landoj kreskantan rolon ludas la *lingvoj de la enmigrintoj*, i.a. pro la plimultiĝanta kvanto da fremdlandaj lernantoj en la naciaj eduksistemoj. En la lingvo-politiko de EU tiu aspekto ĝis nun ne estas sufiĉe konsiderata.

¹¹ <http://www.smo.uhi.ac.uk/saoghal/mion-chanain/en/> .

Per kiuj fremdlingvaj konoj la civitanoj de EU estas provizitaj ? Kvankam la sekvaj ciferoj ne estas la plej lastaj, ili tamen donas ĝeneralan bildon, kiu ĝis la nuntempo verŝajne ne grave ŝanĝiĝis.

En la sekundara nivelo de la lernejoj de la EU-landoj en 1996 (laŭ Forrest 1998:113) oni unuavice instruis la anglan (89%). Sekvis la franca (32%), la germana 18%) kaj la hispana (8%). Similajn ciferojn liveras respondo de la germana parlamento (Deutscher Bundestag) al demando de deputito. Laŭ materialo de tiu germana parlamento germanaj lernantoj lernas meze 1,2 fremdlingvojn, tiel akirante malantaŭan rangon en EU (Antwort Bundestag 2001: 2).

Laŭ la sama materialo 40,5% de la loĝantaro de EU parolas la anglan kiel fremdlingvon, la francan je 19,2% kaj la germanan je 10,3% (Antwort Bundestag 2001: 2).

Laŭ enketo de „eŭrobarometro“ (Eurobarometer), aprilo 1996, de la enketitaj junuloj sub 25 jaroj en la ŝtatoj de EU 54% parolis la anglan kiel fremdlingvon, sed nur 15% de la loĝantoj pli ol 55-jaraj (Forrest 1998: 113). Laŭ aliaj indikoj 56,4% de ĉiuj EU-civitanoj parolas la anglan kaj 19% la francan. En 1997 29% de la junaj eŭropanoj konis nenium fremdlingvon, ĉe la britoj eĉ 54% (laŭ Frankfurter Allgemeine Zeitung de 24.11.01).

Kompreneble ne estas tute klare, kion povus signifi „paroli“. Krom tio la laŭprocenta kvoto ĉe la instruado de fremdaj lingvoj diras malmulton pri la efektive akiritaj lingvosciroj. Oni krome devas distingi inter pasivaj kaj aktivaj lingvo-kapabloj, lego-povo kaj parolkapablo, kaj tiuj povas laŭnivele tre vari. Ne ĉiu, kiu kapablas legi (kaj kompreni) ĉiutagajn tekstojn, havas la kapablon por fremdlingva konversacio.

Kiel konate, en ĉiuj ŝtatoj de EU oni plendas pri la malalta nivelo de la fremdlingva scio de ekslernantoj.

Pro tio estas interesa la enketo ĉe plenkreskuloj pri *manko de fremdlingvaj scioj*, citita de Finkenstaedt/Schröder (1990: 18). Laŭ ĝi la civitanoj jene informis pri sia manko de fremdlingvaj scioj:

	%
nederlandanoj	28
danoj	40
belgoj (flandroj)	46
belgoj (valonoj)	56
germanoj	60
francoj	67
hispanoj	68
britoj	74
italoj	76
irlandanoj	80

En Irlando la oficialaj lingvoj estas la angla kaj la irlandana. Sed nur ĉ. 2,9% de la irlandanoj parolas ĉiutage la irlandan kiel gepatran lingvon (kp. Ó Muruchú 1998: 9).

Oni povas supozi, ke la scipovo de la angla multe plivastiĝis kompare al 1996, tamen ne tiom, kiom ofte asertite, kion i.a. montras studo de Rudolf-J. Fischer pri la anglalingvaj scioj de germanoj (2009).

6. La praktika lingvo-perado en EU

En la praktiko de la lingvo-perado (tradukado kaj interpretado) neniam eblis uzi ĉiujn oficialajn lingvojn samgrade kiel laborlingvojn.

Analizoj pri la fakta lingvo-uzo en la EU-strukturoj montras, ke daŭre malfortiĝas la pozicioj de ĉiuj EU-lingvoj krom tiu de la angla. Komence de la 90-aj jaroj laŭ Schlossmacher (1996: 71) ĉe oficistoj kaj dungitoj de la EU-organoj la parola uzo de la lingvoj reduktiĝis je 46% al la angla kaj je 38% al la franca. La germana nur havis 8%.

Laŭ Quell (1997), por la siatempe 9 lingvoj en la Komisiono, rezultiĝis jena procenta uzo de la lingvoj en Eŭropa Komunumo laŭ uzo-formoj

- a) parola uzo interne de la Komisiono
- b) skriba uzo interne de la Komisiono
- c) skriba uzo eksteren

	Angla	Franca	Ger- mana	His- pana	Itala	Dana	Greka	Nederl	Portu- gala
a)	47,1	38,3	5	3,2	2,9	1,3	0,3	1,1	0,8
b)	49,1	45,4	2,1	1,2	0,6	0,1	0,5	0,4	0,5
c)	54,6	35,4	4,8	1,2	1,7	0,6	0,5	0,4	0,4

Kiel supozigas ĉiuj gravaj esploroj, la angla intertempe povis plifortigi sian pozicion. Pro tio oni konstatas pli kaj pli kontraŭdiron inter la jure fiksita samrajteco de la EU-lingvoj kaj ilia reala pozicio. Pri tio ankaŭ atestas en la Parlamento demandoj pri la lingvo-politiko de Eŭropa Komunumo resp. de Eŭropa Unio. De 1970 ĝis 1991 estis starigitaj 231 skribaj demandoj, inter ili 22 pri lingva diskriminado (Labrie, citita laŭ Witt 2001: 108). Ĉe oferto de postenoj por la organoj de EU en la jaro 2001 oni ekzemple postulis kiel kvalifikon fremdlingvajjn konojn kiel „English mother tongue“ (angla kiel gepatra lingvo), „English native speaker“ (denaska parolanto de la angla), „Native English“ (denaska angla lingvo). Tio klare lezas la principon de la samrangeco de la EU-civitanoj kaj de iliaj lingvoj. Pro tio samjare deputitoj de Eŭropa Parlamento pri la temo starigis skribajn kaj buŝajn demandojn¹².

La kvanto de tradukendaj tekstoj ĉiujare kreskas je 10%, ĉar la taskoj de EU daŭre plimultiĝas. Tio same validas por ĉiu nova lingvo.

¹² <http://lingvo.org/>

Superrigardo pri la originalaj lingvoj, en kiuj estas verkitaj EU-tekstoj, estas jena¹³:

	tuta paĝokvanto	angla	franca	germana	aliaj lingvoj
1997	1,1 Mill.	45,4 %	40,4 %	5,4 %	8,8 %
2004	1,3 Mill.	62,0 %	26,0 %	3,1 %	8,8 %
2008	1,8 Mill.	72,5 %	11,8 %	2,7 %	13,0 % (= 20 lingvoj!)

Dum la lastaj jaroj la bildo supozeble pli ŝoviĝis favore al la angla kaj malfavore al la aliaj lingvoj.

Apartan problemon kaŭzas la *kvalito* de la tradukitaj aŭ interpretitaj tekstoj. Ĝi estas influata de la kapabloj de la tradukistoj/interpretistoj kaj ilia kapablo traduki la multajn specifan malfacilaĵojn de la lingvoj, ke la diverslingvaj tekstoj estu jure senriproĉaj. Tio ofte nur malfacile kaj foje entute ne atingeblas, kio sekvigas jurajn interpretproblemojn (kp. Witt 2001: 104 ks; aparte Loehr 1998).

Dum la ĉiutaga lingvoperada praktiko en la organoj de EU estiĝis certa „Eŭrojargono“, kiu ne ĉiam estas komprenata en la unuopaj landoj kaj rezultigas miskomprenojn (kp. Wagner 2000: 12ks; Born & Schütte 1995).

Aparte la „malgrandaj lingvoj“ ne malofte havas problemojn rilate la kvaliton de la lingvoperado. Kiel ekzemplon ni menci la komenton de denaska finnlingvulo:

We did receive a lot of speech via our earphones, but it was not really Finnish“ (Marzocchi/Zucchetto 1997: 71: 'Ni ricevis amason da lingvaĵo per niaj kapaŝkultiloj, sed tio ne vere estis finna').

7. Kostoj de la transportado de la multlingveco en EU

Ne ekzistas ekzakta prikalkulado de la kostoj, kiujn kaŭzas la multlingveco de EU. Pro tio ĉi-rilataj indikoj ofte estas kontraŭdiraj. Laŭ Forrest (1998: 107) triono de la elspezoj de la Parlamento estas uzataj por la lingvo-reĝimo.

Laŭ Johnston (2000: 39) la kompletaj kostoj de la lingvoperado por ĉiuj organoj de EU estas 40% de la administra buĝeto. Sed tio nur estas 5% de la kompleta buĝeto de EU. Laŭ tio la servoj por lingvo-perado bezonas 2% de la tuta buĝeto (ankaŭ kp. Witt 2001:104).

En 2007 laŭ Leonard Orban, siatempa komisionano pri multlingvismo, la kostoj ŝajnis ridindaj. Laŭ li ili sumiĝis je 1,1 miliardoj da EUR, tio estus nur

¹³ Vidu la tekston „Translation for a multilingual community“ Brüssel, p. 4-7: http://bookshop.europa.eu/is-bin/INTERSHOP.enfinity/WFS/EU-Bookshop-Site/en_GB/-/EUR/ViewPublication-Start?PublicationKey=HC3008600

2,5-3 EUR por ĉiu eŭropunia civitano, do valoras tason da kafo¹⁴. Tio tamen ne estas la tuta vero.

Ŝajnas al mi, ke tiuj kalkuladoj estas dubindaj. La kunmeto de la realaj kostoj por la lingvo-reĝimo de EU postulus pli profundan kompleksan prikalkuladon (pri tio ankaŭ kp. Piron 1997). Al la realaj kostoj, kiujn kaŭzas la multlingveco, oni devus aldoni la kostojn

- por edukado kaj pluklerigado de interpretistoj kaj tradukistoj en la membro-ŝtatoj
- por la teknikaj instalaĵoj kaj helpiloj (oficejoj, ekipaĵoj de la salonoj per interpretkabinoj k.a., maŝinaj traduksistemoj, datumbankoj, sed ankaŭ oficejaj materialoj ktp.)
- por certigo de la kvalito de la tradukistoj kaj interpretistoj sur la nivelo de EU (i.a. pluklerigado, trejnado, bibliotekoj, spertinterŝanĝoj)
- por produktado de dokumentoj (multobligado kaj publikigo de tradukitaj tekstoj)
- kaŭzitaĵn pro la nesufiĉaj lingvaj kapabloj de oficistoj de EU
- kiuj estiĝas por tiuj ŝtatoj de EU, kies lingvoj ludas nur malgrandan rolon ĉe la lingvo perado, i.a. pro malsamaj ekonomiaj ebloj de la unuopaj membroŝtatoj por edukado de lingve kapablaj fakuloj
- por EU-programoj de subtenado kaj interŝanĝado kun forta lingvo-politika aspekto, i.a. por la interŝanĝo kaj trejnado de lerneĵanoj, studentoj kaj instruistoj.

Apenaŭ eblas prikalkuli la perdojn, kiuj pro manko de lingvo-konoj rezultas el nesufiĉa kapablo konkurenci pri la plej bonaj ideoj.

Coulmas (1991b,35) konstatis:

La ekonomiaj aspektoj de lingvo-politiko de Eŭropa Komunumo ankoraŭ ne estas esploritaj, sed opiniesprimoj montras, ke ne nur temas pri politikaj vantecoj, nacia prestiĝo kaj pri la ofte citita kultura valoro de lingvoj, sed pri solidaj ekonomiaj interesoj. Ĉiu provo formuli lingvo-politikon por EK tion devas konsideri.

Tamen, gravan paŝon en la ĝustan direkton faris la franclingva sviso, la ekonomikisto François Grin, kiu prikalkulis la avantaĝojn, kiujn havas la britoj pro la difinita rolo de la angla kiel fakte ĉefa komunikilo en EU¹⁵. Laŭ Grin britoj pro la reala pozicio de sia lingvo kaj la neglekto de instruado/lernado de fremdaj lingvoj jare ŝparas almenaŭ 17 miliardojn da EUR. Ili devintus pagi al la aliaj membro-ŝtatoj kompenson...

8. Lingvopolitikaj modeloj – ĉu pli da lingva justeco en EU?

Daŭre kreskas la kontraŭdiro inter jure fiksita samrajteco de la EU-lingvoj kaj la reala praktiko. Ja deklarita samrajteco ne aŭtomate sekvigas samuzatecon.

¹⁴ <http://www.liberafolio.org/2008/orbanintervjuo>.

¹⁵ <http://enotero.free.fr/rapportgrin.doc>.

De tempo al tempo la lingva problemo leviĝas en la Eŭropa Parlamento. Ĝis nun ekzistas ĉ. 40 tiaj proponoj aŭ parlamentaj demandoj, de kiuj eble duono ankaŭ mencias Esperanton¹⁶. Ankaŭ estas farata konsiderinda lobia laboro flanke de Eŭropa Esperanto-Unio, kiu atentigas pri la lingvo-problemo kaj la eventuala rolo de planlingvo.

En la faka socilingvistika kaj lingvopolitika literaturo oni trovas multajn proponojn, kiel „solvi“ la lingvo-problemon de EU, fari ĝin pli justa aŭ pli efika. Mi klopodas iom sistemigi ilin. La proponoj lokiĝas inter la ekstretoj „aplika multlingvismo“ sur unu flanko kaj „English only“ sur la alia flanko.

Tio signifas, ke oni proponas la konservadon de la multlingveco (multlingvismo) kaj la kiom eble plej bonan certigon de la samtraktado de ĉiuj oficialaj lingvoj aŭ, sur la alia ekstremo, la rekonon de la fakta rolo de la angla kiel tutmonda kaj eŭropa lingva franca kaj la jura fiksigo de ĝia pozicio.

8.1. Por konservo kaj apliko de multlingvismo

Sub multlingvismo oni komprenu la konservadon kaj la plifortigon de la lingva diverseco (de Eŭropo) kiel plej gravan kulturalan heredajon. En la praktiko oni povas observi du sintenojn pri multlingvismo:

Deklarata multlingvismo: multlingvismo estas ree kaj ree deklarata: Temas pri la daŭra plukonfirmado de la juraj reguloj ĝis nun validaj, kiel ili estas fiksitaj en la menciita „Dekreto N-ro1/58“ pri la reguligo de la lingva problemo, sen elstarigi iun difinitan lingvon.

Samtempe oni procedas pragmate akceptante implice aŭ eksplicite la dominan rolon de la angla lingvo. Do, por multaj la multlingvismo komenciĝas „post la angla“.

Foje oni reflektas pri ĉi tiu kontraŭdira sinteno plendante pri la antaŭvideblaj sekvoj de tia sinteno, tiel en „Tutzinger Thesen zur Sprachenpolitik“ (tezoj pri lingvopolitiko el la sudgermana urbo Tutzinger), kie kun „lingua franca“ oni celas la anglan. Tie i.a. tekstas:

La uzo de la „lingua franca“ havas limojn. Ĝi estu helpa kiel interkomprenilo, sed ne betonadu komplete la lingvopejzaĝojn...La kulturo de la lingva diferenco, la diverseco de la pens- kaj esprimpotencialoj estas grava energifonto de nia kontinento, eble la plej grava.¹⁷

Ekzistas kelkaj proponoj, kiuj celas subteni la multlingvismon kaj fari ĝin pli praktikebla.

¹⁶ <http://lingvo.org/epdemandoj.php?lingvo=en> .

¹⁷ Ellaborita dum aŭgusto 1999 de Germana Asocio de Germanistoj kaj de Evangelia Akademio en Tutzinger kaj direktita al la germana federacia registaro (kp. Tutzinger Thesen 1999).

8.1.1. Plibonigo de la kvanto kaj kvalito de la fremdlingvo-instruado

Interkonkorde oni opinias, ke esence plibonigendas kaj diversigendas la oferto kaj la kvalito de la instruado de fremdaj lingvoj en la membro-ŝtatoj de EU. Tio i.a. signifas, ke oni instruu pli da lingvoj pli frue kaj pli efike. En la estonteco plurlingvismo estu normaleco en eŭropaj lernejoj (kp. Götze 2001: 9; Arntz 1998: 71). Tamen, samtempe ne ĉesas la plendoj pri la malalta nivelo de la reale akiritaj fremdlingvaj scioj de la lernantoj. Oni tamen devas substreki, ke la angla estas la plej ofte instruata fremdlingvo kaj ke fakta scipovo de tiu lingvo disvastiĝas.

Rilate al planlingvo ĉi tie menciindas la proponoj pri la propedeŭtika „lingvo-orientiga instruado“ per Esperanto, kiu devus plifaciligi la alproprigon de aliaj lingvoj (kp. Frank & Lobin 1998; Lobin 2002, Corsetti & La Torre 2001) kaj la ĉi-rilate proponita projekto NEIGHBOUR (Oostendorp k.a. 1998). Lastempe ĉi-rilate progresas la projekto *Springboard* en anglaj lernejoj¹⁸.

8.1.2. La taskodivida lingva socio

Rezulto de ŝanĝiĝinta fremdlingvo-instruado kaj ŝanĝiĝinta sinteno al la studado de fremdaj lingvoj povus esti la „taskodivida lingva socio“, kie por malsamaj komunikaj bezonoj disponiĝu malsamaj kompetencoj pri fremdaj lingvoj. Laŭ Christ (1997: 11) „tio signifas, ke ĉiuj partoprenantoj de komunikado reciproke metas siajn (komunikajn) sciojn kaj kapablojn en la servon de la aliaj“.

8.1.3. La pasiva multlingveco

La instruado de fremdaj lingvoj unuavice ebligu pasivan multlingvecon (Finkenstaedt & Schröder 1990). Tio signifas, ke oni atingu antaŭ ĉio pasivan lingvan kompetentecon, kiu ebligu kompreni aŭskultitajn fremdlingvajn tekstojn. En konkreta komunika situacio inter diverslingvaj civitanoj ĉiu parolu sian gepatran lingvon kaj siavice estu komprenata de la aliaj. La „poliglota dialogo“ (Posner 1993) estas variaĵo de tio. La pasiva multlingveco certasence estas praktikata en kelkaj limregionoj (kp. Gellert-Novak 1993). Lastatempe oni diskutas pri la t.n. “EuroCom” (European Intercomprehension). Tio estas didaktika metodo de fremdlingva instruado. Temas pri lingvokompara elstarigo de similaĵoj de unu difinita lingvo-familio, ekz. la romana, por tiel plifortigi la kompetentecon de pasiva kompreno de tiaj lingvoj (kp. Reissner 2011)¹⁹. Samtempe tiu koncepto ankaŭ helpu la aktivan lernadon de tiaj lingvoj. La koncepto estas proksima al 8.1.1.

¹⁸ <http://www.springboard2languages.org/home.htm> .

¹⁹ <http://www.eurocomresearch.net/>

8.1.4. Limigo de la domino de la angla

Por limigi la dominadon de la angla ekzistas kelkaj prononoj. Ekz. oni povus ŝanĝi la prioritatojn de la fremdlingvo-instruado kaj instrui la anglan nur dualoke metante aliajn lingvojn sur la unuan lokon. Tiel oni donus al tiuj lingvoj pli da pezo kaj malpli da ĝi al la angla. Pli da egaleco en la komunikado laŭ Weyd (1998) oni atingus, se en la komunikado kun EU-partneroj neniu uzus sian gepatran lingvon, do ĉiu parolu fremdlingvon (ankaŭ la britoj). Tio ne nepre senpotencigus la anglan, sed reduktus ties rolon kaj donus pli la loko al aliaj lingvoj, do certagrade utilis al pli da praktikata multlingvismo.

8.1.5. Organizaj kaj teknikaj instrumentoj

Sen vere ŝanĝi la faktan lingvo-reĝimon, sed subtene al *pli da multingveco* la institucioj de EU klopodas apliki diversajn teknikajn rimedojn kaj organizajn decidojn. Al tiuj apartenas i.a.:

- (a) **La principo de subsidiareco** helpu senŝarĝi la lingvo-perajn servojn. Tio signifas, ke ne ĉiuj tekstoj estu tradukataj en la centraj instancoj de EU sed pli kaj pli tie, kie ili estiĝas aŭ estas bezonataj. Tio signifas certan redisdividon de la tradukŝarĝoj al la membro-ŝtatoj kaj al iliaj regionoj (Brackeniers 1993; Johnston 2000: 62). Por eviti diverĝon de unuopaj lingvaj versioj de dokumentoj necesus je centra nivelo kompari kaj interharmoniigi la tradukojn.
- (b) Por konservi certan multlingvecon kaj konsidere al la kvanta kresko de tradukendaj tekstoj en daŭre pli da lingvoj (nelaste rigarde al la okazinta plilarĝigo de EU orienten) oni klopodas fari la tradukojn pli efikaj (kp. Brackeniers 1993; Arntz 1998: 69f), i.a. per **normigado de teksto-formatoj** kaj la pli fortan uzon de **elektronikaj helpiloj** (ekz. terminologiaj datumbankoj kaj maŝinaj traduksistemoj). La efikecon de la traduklaboro oni ankaŭ povus plialtigi per la interligo de la tradukistoj en la interreto.
- (c) lige al (b) apartan rolon ludas la pliperfektigantaj sistemoj de **maŝina tradukado**. Tie temas kaj pri la aŭtomata tradukado de tekstoj kaj pri sistemoj, kiuj diponas pri diĝita lingvo-enigilo/-eligilo kaj povas funkcii kiel elektronika interpretisto (ekz. Verbmobil). Laŭ la nuna stato de la tekniko tiuj sistemoj nur povas esti kompletigoj por la diversaj modeloj, sed ne anstataŭo. Ĝis nun oni maŝine „tradukas“ nur malgrandan procentaĵon de tekstoj. Se ili estu legeblaj kaj kompreneblaj, ili devas esti funde korektitaj kaj redakitaj. La krudaj tekstoj tamen ofte povas peri tiom da enhavo, ke eblas decidi, ĉu konsilindus homa traduko. La maŝina traduksistemo, plej uzata en la organoj de EU, estas Systran (kp. Arntz 1998: 69ks; Oksaar 1998: 122). Ĉi-kontekste menciindas la provoj konstrui maŝintradukan sistemon, en kiu rolas homa lingvo kiel maŝininterna transkodiga lingvo, nome Esperanto. Ĝin evoluigis sub la nomo DLT (Distributed Language Translation) nederlanda teamo de softvaristoj kaj lingvistoj sub gvido de *Toon Witkam* kaj *Klaus Schubert* (Schubert 2000; Witkam 1983). La sistemo sukcese atingis la proveldonon (Sadler

- 1991), sed pro monmanko ne povis esti pluevoluigata. La konkurenco de aliaj sistemoj en EU, finance pli favore subtenataj, estis tro forta.
- Alia helpilo, la „Translation Memory System“ laboras per pretaj konstruelementoj. Ĝi storas la jam tradukitajn, ofte reaperantajn teksterojn, kiuj disponeblas al la tradukisto (kp. Fontanelle 1999: 126f).
- (d) Ankaŭ ekzistas proponoj pri **organizaj ŝanĝoj ĉe tradukado kaj interpretado**. *Asimetrian sistemon de interpretado* proponis la siatempa gvidantino de la Komuna Interpretista kaj Konferenca Servo de la Komisiono, *Renée van Hoof-Haferkamp*. Tiu sistemo antaŭvidas tri nivelojn (kp. Witt 2001: 231; van Hoof-Haferkamp 1998: 63):
- Por protokolaj okazoj oni plue interpretu en/el ĉiuj(n) oficialaj(n) lingvoj(n) (*régime protocolaire*).
 - Kutime oni interpretu el ĉiuj oficialaj lingvoj nur en kelkajn malmultajn (*régime normal*)
 - Plia ŝtupo estu la redukto ankaŭ de la eliraj lingvoj (*régime simplifié*).
- (e) Por redukti la necesajn kaj elspezigajn servojn de interpretado kaj fari ilin pli ekonomiaj, aparte en la Eŭropa Parlamento, kie oni ofte tradukas ĉiujn 23 lingvojn, kaj por doni al la t.n. „malgrandaj lingvoj“ pli bonan pozicion, oni diskutas la **modelon de la relajsa aŭ ĉefkabina lingvo**. Ĝi jam nun estas vaste praktikata en multaj kunsidoj, ĉar pro manko de sufiĉe pretigitaj interpretistoj ofte ne eblas traduki el ĉiuj lingvoj en ĉiujn lingvojn. Jen sekvaj proponoj:
- Oni fiksas kaj plivastigu la ĝeneralan praktikon: la *ĉefkabina lingvo* estas la *angla*. La ĉefkabino kvazaŭ estas relajso.
- Plilarĝigante tiun praktikon tio signifus, ke oni devus eduki nur tradukistojn por la lingvo-paroj etno-lingvo x + angla resp. angla + etno-lingvo x.
- Por doni ekzemplon: Ĉar eble mankas interpretisto, kapabla interpreti el la estona rekte en la grekan, la teksto de la estona parolanto estas el la estona interpretita en la anglan, kaj la greka interpretisto prenas la anglan tekston kaj interpretos ĝin en la grekan. Tio signifus kostoŝparon, ĉar ĝenerale oni interpretas el la fremdlingvo en la gepatran lingvon, do por 44 paroj, cetere la tradukado por 23 lingvoj signifus 506 interpretdirektojn.
- Alia varianto de la relajso-lingva modelo signifas, ke oni *interpretu el ĉiuj lingvoj en la anglan kaj francan* (kaj ankaŭ traduku nur en tiujn) (kp. van Hoof-Haferkamp & Kusterer, cit. laŭ Coulmas 1991b,29).
- Kaj fine ekzistas la propono elekti neŭtralan *planlingvon* kiel *lingvon en la ĉefkabino*. Tiu propono baziĝas je la RELAIS-projekto (kp. Erasmus 1999, Salevsky 2000, Schubert 2000).
- (f) Alia propono, kiu celas ŝpari kostojn de interpretado, aperis en 2004. En la malneta dokumento de SN 1327/04 (“Council draft decision on interpretation”, 18.2.2004) de Eŭropa Konsilantaro (Council of the Eŭropean Union) por la diversaj laborgrupoj kaj komisionoj de la fakaj ministerioj oni proponis **malsaman disponigon de interpretaj servoj**, depende de lingvaj necesoj aŭ mendoj. Oni prezentis la interpreto-servojn laŭ jenaj kvar kategorioj:
- “F” : Full interpreting (kompleta interpretado)

“R” : Interpreting on request (interpretado laŭ mendo)

“N” : Interpreting not requested (ne aparte mendita interpretado)

“Z” : Zero interpreting (neniu interpretado)

“C” : Interpreting provided by the Commission (interpretado provizita flanke de la EU- Komisiono).

Mi ne sukcesis ekscii, ĉu la decido-propono fakte fariĝis reala decido.

8.2. La modelo de gvidlingvo(j)

Ne malofte oni atentigas pri tio, ke vera samtraktado de ĉiuj EU-lingvoj estas realigebla nek ekonomie nek teknike. Oni do bezonu *unu solan* aŭ *kelkajn* „eŭrolingvojn“. Ĉi-rilate ekzistas du modeloj:

- a) Ekzistu nur *unu sola gvida EU-lingvo*, kiu estu uzata ene de EU. Tio funkcius laŭ la formulo: en la regiono la dialekton, en la propra lando la oficialan lingvon (kaj eble minoritatan lingvon) kaj por la eŭropa komunikado unu solan gvidlingvon aŭ „lingua franca“. La civitano de EU do principe estu dulingva (aŭ trilingva).
- b) Ĉiuj oficialaj lingvoj de la membro-ŝtatoj de EU ankaŭ estonte restos oficialaj lingvoj de EU, sed estu nur *limigita nombro da laborlingvoj*, laŭ la formulo $1+x$, ĉe kio 1 nedisputeble estos la angla.

8.2.1. Unu komuna lingvo de EU

Ĉi-tiu modelo fakte signifas la kunigon de oficiala kaj labora lingvoj en unu solan.

(a) „English only“?²⁰

Ofte nur nerekte oni postulas la oficialigon de la pozicio de la angla, ĉar tio finfine estas esprimo de lingvo-imperiisma sinteno. Oni ne ĉiam klare indikas, ĉu temu pri la sola oficiala kaj labora lingvo aŭ pri la sola laborlingvo. Sed ekspertoj el la financaj, ekonomiaj kaj industriaj medioj foje tute klare esprimas sin, ke temu nur pri unu sola lingvo.

Al la variantoj de tiu koncepto apartenas diversaj provoj “simpligi” la anglan, ĉu fonetike per la projekto “Sayspel”²¹, ĉu gramatike kaj leksike. Al tiuj provoj en la pasinteco apartenis la konata Basic English kaj nuntempe i.a. “Basic Global English” (vd. Grzega 2011). Oni argumentas, ke la ŝanĝita angla estas kvazaŭ neŭtrala lingvo.

(b) La franca

Nur unufoje leviĝis la propono antaŭvidi la francan kiel solan oficialan (kaj laboran) lingvon. Ĝi devenis de *Charles de Gaulle*, la franca subskribinto de la Romiaj Kontraktoj (Witt 2001: 230).

²⁰ „Nur la angla“, „sole la angla“.

²¹ <http://www.sayspel.com:80/>.

(c) „Malgranda“ lingvo

Por kontraŭpezi la hegemonian pozicion de la angla, oni foje proponas kiel lingua franca lingvon kun malgranda politika signifo. Ekzemple oni mencias la danan, “kiun preskaŭ ĉiuj ankoraŭ devus lerni kaj kiu pro tio ofertus la plej grandan ŝanco-egalecon” (Stratenschulte 1999).

(d) Neŭtrala lingvo: la Latina aŭ Esperanto

Kiel solan oficialan (kaj laboran) lingvon foje oni diskutas neŭtralan lingvon.

En 1974 la deputitoj *Patija* kaj *van der Hek* proponis la latinan kiel solan oficialan lingvon (kp. Witt 2001: 230). Similajn proponojn ankaŭ prezentas latinistoj, kiuj sin engaĝas por „viva latino“ (ekz. Sánchez Vallejo & Gligora 1983).

Ankaŭ planlingvo, unuavice Esperanto, foje estis proponata (kp. Volz 1994: 98f; Blanke 2001b: 89 ks.). Ĉi-rilate en la Eŭropa Parlamento oni ankaŭ kelkfoje levis la demandon pri la planlingvo, kiu tamen neniam atingis larĝan subtenon.

8.2.2. La modelo de gvidlingvoj

Varianto de la koncepto pri *nur unu* “lingua franca” (gvidlingvo, kontaktlingvo) estas la modelo de *gvidlingvoj*. Ne temas pri tio, enkonduki unu solan oficialan kaj laboran lingvon, anstataŭonta la nunan sistemon, sed pri kelkaj malmultaj lingvo(j) kiel *laborlingvoj*. Ili ludu gvidan rolon, do kelkfoje estas nomataj ‘gvidlingvoj’. Oni tamen kiel antaŭe konservu la statuson de oficialaj lingvoj.

Malsamas la opinioj pri kiuj gvidlingvoj oni interkonsentu.

La *angla* kaj la *franca* fakte estas la nuntempaj gvidlingvoj de EU, inter kiuj la angla intertempe gvidas aparte ĉe la rilatoj eksteren kaj daŭre plifortigas sian pozicion ene de EU. Sed la franca ĉi-kampe daŭre estas konkuranto. Reaperadas pledantoj, kiuj volus jure fiksi ĉi tiun situacion, aparte rigarde al la plivastiĝo de EU orienten (kp. Forrest 1998: 110).

Ĉar la menciita praktiko pli kaj pli renkontas la malfavoron de germanaj registaraj rondoj, oni proponas ankaŭ la enkadrigon de la *germana* kiel trian gvidlingvon apud la angla kaj la franca (kp. Coulmas 1991b: 34ks). Laŭ Witt (2001: 244) por tiuj tri laborlingvoj parolas la procenta kvoto de la lingvoj en la fremdlingvo-instruado de la membro-ŝtatoj, la grandeco de la loĝantaro kaj la nombro de reprezentantoj de tiuj ŝtatoj en la organoj de EU.

Kiel plia argumento oni ankau mencias la ekonomian kaj politikan pezon, pri kiu disponas Germanio, Francio kaj Britio.

Ankaŭ ekzistas la ideo enigi la *hispanan* kaj la *italan* en la grupon de la gvidlingvoj (kp. Siguan 2000: 181). Kaj jam sentiĝas protestoj en tiuj landoj, kies lingvoj ne estas konsiderataj en ĉi tiuj pripensoj, ekz. flanke de la poloj.

En tiun grupon ankaŭ enigebblas propono, kiun oni povus nomi *kompensa modelo*. Laŭ ĝi oni proponas la anglan kaj la francan kiel la plej gravajn laborlingvojn. Anstataŭe por ĉiuj aliaj subprivilegiitaj lingvoj *Werner Bormann* (1994: 112) proponas, ke la tria laborlingvo estu Esperanto.

8.2.3. Selektita multlingvismo

La koncepto de *selekta multlingvismo* antaŭvidas pragmatan aplikon de unuopaj laborlingvoj laŭ bezono kaj eblecoj (kp. Arntz 1998: 67ks). Ĉe tio unuopaj laborlingvoj povas havi diversajn funkciojn.

Haarmann (1993: 333) proponas *du grupojn de laborlingvoj* kaj distingas „internajn“ kaj „eksterajn“: Internaj laborlingvoj, kiuj uzatu por la komunikado interne de EU, estu la angla, franca kaj germana. Eksteraj laborlingvoj, kiuj servu por la komunikado de EU eksteren estu krom la tri internaj ankaŭ la hispana kaj la rusa.

Ankaŭ ĉi tie imageblus pluaj variantoj.

Unu el tiuj variantoj proponas la „Laborgrupo pri la lingvo-problemo en Eŭropa Unio“ sub la gvido de *Hans Erasmus* kaj *Michael Cwik*. Laŭ ili la *internaj laborlingvoj estu la angla kaj planlingvo*. Por la rilatoj de EU al siaj civitanoj ĉiuj oficialaj lingvoj estu uzataj²².

Laŭ Mattusch (1999: 150) oni povus disdividi la funkciojn inter la angla kaj planlingvo. La *angla* servu por la *scienca komunikado* kaj la *planlingvo* funkcii por la „*ĝenerala komunikado*“.

Laŭ kelkaj eŭro-praktikistoj ĉion reguligu la konkurenco. Propono troviĝanta inter la modelo „English only“ kaj tiu de kelkaj gvidlingvoj estas la „*libera konkuro de la kontaktlingvoj*“ (kp. Christ 1997: 10). La plej forta venku, tio signifas la plej influa gvidlingvo. Kaj tio estus la angla.

9. Esperanto?

Ni jam menciis, ke foje oni klopodas diskutigi la rolon de neŭtrala planlingvo en la lingva pejzaĝo de EU. De ĉiuj planlingvoj tio fakte nur koncernis Esperanton pro sia multflanka elproviteco kaj la ekzisto de konsiderinda lingvo-komunumo. Pro tio nur ĝi havas certan lingvo-politikan signifon Tamen, ankaŭ la adeptoj de *Ido* kaj *Interlingua* fojfoje proponas al EU sian lingvon. Eĉ proponantoj de novaj projektoj (ekz. de *Glosa*) vidas ŝancon por siaj projektoj en EU. La ĉefaj linioj de argumentado por Esperanto, estas jenaj, certe nekomplete:

- a) ĝi estu la sola komunikilo en EU, kiel dua lingvo apud la gepatra,
- b) ĝi estu unu el la laborlingvoj de EU, kiel dua, tria aŭ x-a.,
- c) por interpretado ĝi estu la ĉefkabina lingvo,
- d) en Esperanton, resp. el ĝi oni traduku la diverslingvajn tekstojn de la EU-instancoj,
- e) oni enkonduku Esperanon en la lernejojn de la membro-ŝtatoj, tiel disponigante al la civitanoj facile lerneblan interkomunikilon,
- f) oni enkonduku ĝin kiel propedeŭtikon por faciligi la lernadon de aliaj lingvoj,
- g) ĝi ludu rolon kiel maŝininterna lingvo por aŭtomata tradukado
- h) ĝi kreŭ la senton de eŭropa identeco (laŭ Zlatko Tišljar).

²² Kp. Michael Cwik en: ([Eŭropa Esperanto-Unio]Digest Number 412, 30.4.02

Kiel mi jam substrekis, la pozicio de difinitaj lingvoj en la internacia (pli bone ‘interlingva’) aŭ interŝtata komunikado ĉefe dependas de politikaj kaj ekonomiaj faktoroj. Ili influas la lingvopolitikajn jurajn regulojn validajn en certaj multlingvaj organizaĵoj aŭ ŝtato-grupoj. Certan rolon ankaŭ ludas tradicioj kaj la (ne)ekzisto de lingvopolitika konscio de la partoprenantaj ŝtatoj. “Facila” lerneblo ne estas la ĉefa argumento. Pro tio laŭ la nuntempa situacio en EU ne estas imageble, ke en proksima estonteco Esperanto aŭ alia planlingvo havos ŝancon oficiale roli.

Tamen eblus kaj necesus serioze informi la influhavajn politikistojn pri la fakta situacio de la lingvo kaj pri ĝiaj potencialoj. Necesus ankri la kiel eble plej objektivajn informojn en iu *oficiala dokumento de EU*, ĉu de la Parlamento, de la Komisiono aŭ de alia instanco. Tio al mi ŝajnas ne senŝanca, kontraste al diversaj aliaj projektoj.

Tian projekton mi provizore nomas **Nitobe-raporto por Eŭropa Unio**, aludante al la fama priesperanta raporto, kiun la japano *NITOBĖ Inazo* (1862-1933), post vizito de la 13-a Universala Kongreso 1921 en Prago, prezentis al la Ligo de Nacioj. Lia raporto fariĝis oficiala dokumento de la Ligo. La esperoj de la esperantistoj, ligitaj al tiu raporto, tamen ne plenumiĝis. Pro pure potencpolitikaj kialoj, kiuj havas ĉiam ankaŭ lingvo-politikan aspekton, ĝi malaperis en iu komisiona tirkesto. La raporto tamen siatempe estis publikigita en kelkaj lingvoj kaj sendube helpis en diversaj landoj al pli objektiva informado pri Esperanto.

Se aktuale ekzistus iu tia oficiala dokumento de EU-instanco, oni povus citi ĝin kaj pli facile ol nun senbazigi la kutimajn neadekvatajn argumentojn. Ĝusta informado estas la unua paŝo al la eventuale sekvaj. Eble oni povus obĵeti, ke ja ekzistas sufiĉe da bonaj libroj pri Esperanto kaj ke eblus informiĝi per ili ktp. Nu, pri tio ne temas. Gravus la *oficialeco* de EU-dokumentoj, eĉ se ĝi enhavus nur tute banalajn faktojn, kiuj al esperantistoj ŝajnus ne vere novaj. Tamen temos pri *faktoj*, menciitaj en EU-dokumentoj.

Tiu “Nitobe-Raporto”, povus havi la provizoran titolon “Raporto pri la nuna stato kaj potencialo de Esperanto kiel internacia komunikilo”, aŭ simile²³.

10. Konklude

Kiel montrite, la multlingveco de Eŭropa Unio havas diversajn lingvopolitikajn aspektojn, kiujn eblas trakti serioze nur, se oni estas bone informita pri la ĉefaj faktoj, argumentoj kaj vidpunktoj. Tio por esperantistoj signifas i.a., ke ne sufiĉas propagandi Esperanton kiel *la* solvon de la eŭropa lingvo-problemo. Oni konsciu, ke la nuntempaj politikaj kaj ekonomiaj kondiĉoj malfaciligas seriozan diskuton de eventuala oficiala pozicio de Esperanto en la multlingva pejzaĝo de EU.

Tamen, oni ja povus serioze informi kaj klopodi pri oficiala raporto pri Esperanto, kiu estu mendota flanke de difinita EU-instanco. Tiu prestiĝa kaj citebla raporto sendube

²³ Pli detale vd. mian tekston „Ĉu „Nitobe-Raporton por Eŭropa Unio? Ni havu oficialan EU-dokumenton!“. En Eŭropa Bulteno 108 (Septembro 2011) <http://www.europa.eu/eo/document-loader.php?id=182&filename=eb-108-09-2011.pdf>.

utilus por pluaj klopodoj difini certan pozicion de Esperanto en la multlingva medio de Eŭropa Unio.

Bibliografio

- AMMON, Ulrich 1999: Die gewichtigsten Sprachen in Europa und die Europäische Union (EU). En: *Grundlagenstudien zur Kybernetik und Geisteswissenschaft/Humankybernetik (grkg)*, 40/4: 147-159.
- 2001: Gesetzmäßigkeiten der Standardisierung. And the winner takes it all: Eine Wiener Tagung über die Dominanz des Englischen in der Wissenschaft. En: *Frankfurter Rundschau* 19.6.01.
- AMMON, Ulrich & MATTHEIR, Klaus J. & NELDE, Peter H. (red.) 1991: Schwerpunkt: Status und Funktion der Sprachen in den Institutionen der Europäischen Gemeinschaft. Focus: Status and Function of the Languages in the Political Bodies of the European Community. Thème principal: Statut et fonction des langues dans les organes de la Communauté Européenne. *Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik. International Yearbook of European Sociolinguistics. Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne*. Band 5, Tübingen: Niemeyer. 221 p.
- AMMON, Ulrich & MATTHEIR, Klaus J. & NELDE, Peter H. (red.) 1994: English only in Europa, in Europe, en Europe? *Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik. International Yearbook of European Sociolinguistics. Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne*. Band 8, Tübingen: Niemeyer. 212 p.
- AMMON, Ulrich & MATTHEIR, Klaus J. & NELDE, Peter H. (red.) 1995: Europäische Identität und Sprachenvielfalt. European Identity and Language Diversity. L'identité européenne et la diversité linguistique. *Sociolinguistica. Internationales Jahrbuch für Europäische Soziolinguistik. International Yearbook of European Sociolinguistics. Annuaire International de la Sociolinguistique Européenne*. Band 9, Tübingen: Niemeyer. 225 p.
- ANTWORT BUNDESTAG 2001 = Deutscher Bundestag. 14. Wahlperiode. Drucksache 14/7250, 31.10.2001. *Antwort der Bundesregierung auf die Große Anfrage der Abgeordneten Dr. Norbert Lammert, Bernd Neumann (Bremen), Renate Blank, weiterer Abgeordneter und der Fraktion der CDU/CSU – Drucksache 14/5835 –. Verbreitung, Förderung und Vermittlung der deutschen Sprache*. 56 p.
- ARNTZ, Rainer 1998: *Das vielsprachige Europa. Eine Herausforderung für Sprachpolitik und Sprachplanung*. Hildesheim: Universitätsbibliothek. 188 p.
- BLANKE, Detlev (red.) 2001a: *Sprachenpolitik in Europa. Interlinguistische Informationen*. Beiheft 6. Berlin: Gesellschaft für Interlinguistik e.V., 161 p.
- 2001b: Plansprachen und Europäische Sprachenpolitik. En: BLANKE, Detlev (red.) 2001: *Sprachenpolitik in Europa. Interlinguistische Informationen*, Beiheft 6. Berlin: Gesellschaft für Interlinguistik e.V. 85-105.
- 2009: (Tro) malfrua vekigo? La germanoj kun sia lingvo en la Eŭropa Unio. En: KOUTNY, Ilona (red.) 2009: *Abunda fonto. Memorlibro omaĝe al Prof. István Szerdahelyi*. Poznań: ProDruk. 123-142.
- & SCHARNHORST, Jürgen 2001: Sprachenpolitik in Europa – Auswahlbibliographie. En: BLANKE 2001a: 114–120.
- BORMANN, Werner 1994: Lingve survoje. Auf dem Weg zu einer Sprachenlösung. En: BORMANN & FRANK 1994: 11-119.

- BORMANN, Werner & FRANK, Helmar 1994: *Por plurlingveco de Eŭropo. Disputo pri argumentoj. Für Europas Mehrsprachigkeit. Ein Streit um Argumente*. Berlin-Paderborn: Institut für Kybernetik e.V. 167 p. (En Esperanto kaj la germana).
- BORN, Joachim & SCHÜTTE, Wilfried 1995: *Eurotexte: Textarbeit in einer Institution der EG*. Tübingen: Gunter Narr. 456 p.
- BRACKENIERS, Eduard 1993: Mehrsprachigkeit – eine Herausforderung im Europa ohne Grenzen unter besonderer Berücksichtigung der Rolle der deutschen Sprache in der Europäischen Gemeinschaft. En: *Mitteilungsblatt für Dolmetscher und Übersetzer* (Bonn), kajero 2: 17-20.
- BRUHA, Thomas & SEELER, Hans-Joachim (Hrsg.) 1998: *Die Europäische Union und ihre Sprachen*. Baden-Baden: Nomos. 162 p.
- BUNDESRAT 1994 = 669. Sitzung des Bundesrates am 20. Mai 1994. En: *Mitteilungsblatt für Dolmetscher und Übersetzer* 4-5/1994: 40-41.
- BUSCH-LAUER, Ines-Andrea & FIEDLER, Sabine (red.) 2011: *Sprachraum Europa – Alles Englisch oder...?* Berlin: Frank&Timme, 183 p.
- CHRIST, Herbert 1997: Sprachenpolitik und Sprachverbreitungspolitik. En: *Sprachenpolitik in Europa....* 7-12.
- CORSETTI, Renato & LA TORRE, Mauro 2001: Ĉu klara strukturo estas instrua? En: SCHUBERT, Klaus (red): *Planned Languages: From Concept to Reality, Part II. Interface. Journal of applied linguistics* (Brüssel), 15.2.: 179-202.
- COULMAS, Florian (red.) 1991a: *A Language Policy for the European Community. Prospects and Quandaries*. Berlin-New York: Mouton de Gruyter. 311 p.
- 1991b: Die Sprachenregelung in den Organen der EG als Teil einer europäischen Sprachenpolitik. En: AMMON & MATTHEIR & NELDE 1991: 24-36.
- ERASMUS, Hans (red.) 1999: *Das ‚RELAIS‘-Projekt. Stand 1999*. Voorburg: Arbeitsgruppe zum Sprachenproblem in der Europäischen Union. 10 p. (Man.)
- FIEDLER, Sabine 2009: Approaches to fair linguistic communication. En: *European Journal of Language Policy / Revue européenne de politique linguistique*, vol. 2, n-ro 1 : 1-22.
- 2010: Vojoj al egalrajta komunikado. Pri kelkaj proponoj kaj reagoj en la fakliteraturo. En: Blanke, Detlev & Lins, Ulrich (red.) 2010: *La arto labori kune. Festslibro por Humphrey Tonkin*. Rotterdam: UEA (901 p.): 125-135.
- FINKENSTAEDT, Thomas & SCHRÖDER, Konrad 1990: *Sprachenschränken statt Zollschranken?* Essen: Stifterverband für die Deutsche Wissenschaft e.V., 58 p.
- FISCHER, Rudolf-Josef 2009: Englisch-Kompetenz in Deutschland. En: BLANKE, Detlev & SCHARNHORST, Jürgen (red.) 2009: *Sprachenpolitik und Sprachkultur*. Frankfurt/Main: Peter Lang. 163-177.
- FONTANELLE, Thierry 1999: English and Multilingualism in the European Union. En: 11+X = 1? The Language Situation in Europe. ZAA. *Zeitschrift für Anglistik und Amerikanistik. A Quarterly of Language, Literature and Culture*. 47. Jahrgang, Nr. 2: 120-132.
- FORREST, Alan 1998: The challenge of languages in Europe. En: *Terminologie et Traduction* 3 : 101-120.
- FRANK, Helmar & LOBIN, Günter 1998: *Sprachorientierungsunterricht. Lingvo-orientiga instruado*. München: KoPäd. 280 p. (Paralelaj tekstoj en la germana kaj Esperanto).
- GELLERT-NOVAK, Anne 1993: *Europäische Sprachenpolitik und Euroregionen. Ergebnisse einer Befragung zur Stellung der englischen und deutschen Sprache in Grenzgebieten*. Tübingen: Narr. 200 p.
- GÖTZE, Lutz 2001: Mehrsprachigkeit für alle – eine utopische Forderung? En: *Muttersprache*, Nr. 1: 1-10
- GRZEGA, Joachim 2011: Putting English for Global Communication into Teaching Practice: The Concept of Basic Global English (BGE) at Primary School. En: BUSCH-LAUER & FIEDLER 2011: 107-141.

- HAARMANN, Harald 1993: *Die Sprachenwelt Europas. Geschichte und Zukunft der Sprachnationen zwischen Atlantik und Ural*. Frankfurt-New York: Campus. 373 p.
- HOOF-HAFERKAMP, Renée van 1998: Praxis und Probleme des Dolmetschens. En: BRUHA & SEELER 1998 : 59-64.
- JOHNSTON, Sofia Moratinos 2000: Multilingualism and EU Enlargement. En: *Terminologie et Traduction*, Nr. 3 : 5-70
- KOUTNY, Ilona & BROSCHE, Cyril & JASKOT, Maciej & VOGT, Horst 2008: *Sprache und Kommunikation. Germana-Esperanta-Pola etvortaro pri Lingvo kaj Komunikado*. Poznań: Podruk. 138 p.
- LENAERTS, Gilberte 2001: A failure to comply with the EU language policy: A study of the Council archives. En: *Multilingua* 20, Nr. 3: 221-244.
- LOBIN, Günter 2002: *Ein Sprachmodell für den Fremdsprachenunterricht. Der propädeutische Wert einer Plansprache in der Fremdsprachenpädagogik*. Aachen: Shaker. 237 p.
- LOEHR, Kerstin 1998: *Mehrsprachigkeitsprobleme in der Europäischen Union. Eine empirische und theoretische Analyse aus sprachwissenschaftlicher Perspektive*. Frankfurt/M. u.a.: Lang. 190 p.
- MARZOCCHI, Carlo & ZUCCHETTO, Giancarlo 1997: Some Considerations on Interpreting in an Institutional Context: the Case of the European Parliament. En: *Terminologie et Traduction*, Nr. 3: 70-85.
- MATTUSCH, Max Hans-Jürgen 1999: *Vielsprachigkeit: Fluch oder Segen? Zu Fragen einer europäischen und globalen Fremdsprachenpolitik*. Frankfurt/M u.a.: Lang. 321 p.
- Ó MURCHÚ, Helen 1998: *An Ghaeilge – a haghaidh roimpi / Irish –Facing the Future*. Dublin: An Búró Eorpach do Theangacha Neamhfhorleathana.
- OKSAAR, Els 1998: Das Sprachenproblem aus linguistischer Sicht. En: BRUHA & SEELER (red). 119-126.
- OOSTENDORP, Marc van (red.) 1998: *Das 'Neighbour' Projekt (Stand 1998)*. Amsterdam: Universität (Lehrstuhl für Interlinguistik und Esperanto). 14 p. (Man.)
- PIRON, Claude 1997: Costs in international institutions. En: SELTEN 1977: 25-39.
- POSNER, Roland 1993: Gesellschaft, Zivilisation und Mentalität: Ein Weg zur Kommunikation im mehrsprachigen Europa. En: *Fremdsprachenunterricht*, Teil I: 1/92: 2-10, Teil II: 2/92: 61-64
- QUELL, Carsten 1997: Language choice in multilingual institutions: A case study of the European Commission with particular reference to the role of English, French, and German as working languages. En: *Multilingua* 16, Nr. 1: 57-76
- REISSNER, Christina 2011: Das Interkomprehensionskonzept EuroCom – eine Alternative zu herkömmlichen Tertiärspracherwerbsmodellen. En: BUSCH-LAUER & FIEDLER 2011: 143-160.
- SADLER, Victor 1991: Machine Translation Project Reaches Watershed. En: *Language Problems & Language Planning* 15/1: 78-83.
- SALEVSKY, Heidemarie 2000: Sprachliche Gleichberechtigung in der EU – eine Chance für Esperanto? (Ein Kongreßbericht, ein Pilotprojekt und einige Hintergründe. En: *TextconText*, Heidelberg, Jg.14(4) Heft 2: 249-266.
- SÁNCHEZ VALLEJO, Félix & GLIGORA, Francesco 1983: *Eurolatinum: Il Latino lingua d'Europa*. Roma. 198 p.
- SCHLOSSMACHER, Michael 1996: *Die Amtssprachen in den Organen der Europäischen Gemeinschaft*. Frankfurt/M. u.a.: Peter Lang. 216 p.
- SCHRÖDER, Konrad 1995: Zur Problematik von Sprache und Identität in Westeuropa. Eine Analyse aus sprachpolitischer Perspektive. En: AMMON & MATTHEIER & NELDE 1995: 56-60.
- SCHUBERT, Klaus 2000: Eine Plansprache als Qualitätsfaktor beim Relaisdolmetschen? En: KALINA, Sylvia & BUHL, Silke & GERZYMISCH-ARBOGAST, Heidrun (red.) *Dolmetschen: Theorie – Praxis – Didaktik. Mit ausgewählten Beiträgen der Saarbrücker Symposien*. St. Ingbert: Röhrig Universitätsverlag. 137-157.

- SELTEN, Reinhardt (red.) 1997: *The costs of European linguistic (non)communication*. Roma: espERAnto radikala asocio. 149 p.
- SIGUAN, Miquel 2001: *Die Sprachen im vereinten Europa*. Aus dem Spanischen übersetzt von Silvia Parra Belmonte. Tübingen/Leipzig: Stauffenburg. 188 p.
- STRATENSCHULTE, Eckart D. 1999: Mit einer Zunge. Die Europäische Union braucht eine Amtssprache – nicht elf. En: *Die Zeit*, 16.9.1999.
- VOLZ, Walter 1994: Englisch als einzige Arbeitssprache der Institutionen der Europäischen Gemeinschaft? Vorzüge und Nachteile aus der Sicht eines Insiders. En: AMMON & MATTHEIR & NELDE 1994: 88-100.
- TUTZINGER THESEN 1999 = Tutzinger Thesen zur Sprachenpolitik. En: *Sprachreport* 4/1999: 15-16.
- WAGNER, Emma 2002: Quality of Written Communication in a Multilingual Organisation. En: *Terminologie et Traduction*, Nr. 1: 5-16.
- WEBER, Peter, J. 2009: *Kampf der Sprachen. Die Europäische Union vor der sprachlichen Zerreißprobe*. Hamburg: Krämer. 122 p.
- WEYDT, Harald 1998: Welche Sprachen in den europäischen Institutionen? En: *Grundlagenstudien aus Kybernetik und Geisteswissenschaft/Humankybernetik*, 39/2: 69-78.
- WITKAM, Toon 1983: *DLT. Distributed Language Translation. – A multilingual facility for videotex information networks*. Utrecht: Buro for Systeemontwikkeling. 345 p.
- WITT, Jörg 2001: *Wohin steuern die Sprachen Europas? Probleme der EU-Sprachenpolitik*. Tübingen: Stauffenburg. 476 p.
- WU, Huiping 2005: *Das Sprachenregime der Institutionen der Europäischen Union zwischen Grundsatz und Effizienz*. Frankfurt/Main usw.: Peter Lang. 252 p.